Juraj Drugda

Zásada rýchlosti v prípravnom konaní s ohľadom na zachovanie jeho efektívnosti[1]

Anotácia: Príspevok sa zameriava na analyzovanie miery vyváženosti medzi potrebou zachovávania náležitej rýchlosti prípravného konania na jednej strane a efektívnosťou alebo inými slovami kvalitou prípravného konania na strane druhej. Priblížený bude systém základných pojmov a východísk, ktorý poslúži ako teoretický základ k ďalším častiam príspevku, v rámci ktorých budú analyzované najvýznamnejšie právne aj praktické mechanizmy zabezpečujúce rýchlosť prípravného konania spolu s vyhodnotením ich potenciálneho pozitívneho alebo negatívneho vplyvu na efektívnosť prípravného konania.

Kľúčové slová: prípravné konanie, rýchlosť, efektívnosť, zásada rýchlosti konania

Úvod

Prípravné konanie a jeho efektívnosť možno preskúmavať za použitia veľkého množstva vedeckých metód a prístupov, ktoré majú potenciál na základe vopred zvolených kritérií vytvoriť systém sledovaných ukazovateľov, o ktorých sa následne zbierajú relevantné dáta a informácie, ktoré poslúžia na sformulovanie záverov, vyhodnotenie stanovených otázok a riešenie identifikovaných problematických oblastí. Kritériá hodnotenia efektívnosti prípravného konania môžu byť rôzne, napríklad: objasnenosť trestnej činnosti, počet identifikovaných páchateľov trestnej činnosti, počet začatých trestných stíhaní voči počtu prijatých trestných oznámení, rýchlosť prípravného konania, dodržiavanie lehôt prípravného konania, spolu s vyjadrením najčastejších dôvodov ich prekračovania, počet vznesených obvinení voči počtu podaných obžalôb, zákonnosť a vierohodnosť získaných dôkazov, kvalita vykonaného dokazovania, počet alternatívnych spôsobov vybavenia trestnej veci voči počtu podaných obžalôb a podobne.

Rýchlosť prípravného konania môžeme považovať za jedno z významných hodnotiacich kritérií jeho efektívnosti, a to z dôvodu širokej variability dostupných štatistických údajov mapujúcich potenciálne predmety skúmania súvisiace s rýchlosťou prípravného konania a možností realizácie dôslednej analýzy a hodnotenia historického vývoja legislatívnych snáh a ich výsledkov v podobe prijatých právnych nástrojov a inštitútov, ktorých hlavným cieľom bolo práve zrýchlenie prípravného konania. Možnosti vykonania právnej analýzy a dostupnosť štatistických údajov však automaticky neznamenajú, že zmerať alebo prípadne v čo najväčšej možnej miere objektívne vyhodnotiť efektívnosť prípravného konania, výlučne na podklade údajov mapujúcich jeho rýchlosť, bude jednoduchou úlohou. Okrem spomínaného vedecko-teoretického prístupu však treba brať do úvahy aj fakt, že výlučne rýchlosť vybavenia trestnej veci v prípravnom konaní by nemala byť alfou a omegou orgánov činných v trestnom konaní, pretože rýchla realizácia prípravného konania na úkor kvalitnej realizácie neodkladných a neopakovateľných úkonov a ďalších dôkazných prostriedkov sa môže v konečnom dôsledku negatívne prejaviť pri preskúmavaní a hodnotení efektívnosti prípravného konania na základe ostatných vyššie spomenutých kritérií hodnotenia.

Základné pojmy a východiská

Pre lepšie pochopenie nasledujúcich častí príspevku je potrebné priblíženie systému základných pojmov a východísk skúmanej problematiky. Definované budú pojmy ako: rýchlosť prípravného konania, efektívnosť, efektívnosť prípravného konania a účel prípravného konania.

„Zásadu rýchlosti trestného konania je potrebné vnímať ako všeobecnú zásadu trestného

[1] Príspevok je podporený grantom APVV-19-0102 - Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

konania uplatňujúcu sa naprieč všetkými jeho fázami, a ktorá sa týka všetkých orgánov, ktoré sa na trestnom konaní podieľajú.“[2] Zásada rýchlosti prípravného konania je priamo previazaná s viacerými základnými zásadami trestného konania. Najdôležitejšou z nich je zásada spravodlivého prejednania veci v primeranej lehote pred nezávislým a nestranným súdom, ktorej podstatou je zabránenie neúmerne dlhotrvajúcemu trestnému konaniu. Túto zásadu zo spomínaných dôvodov nemožno uplatňovať v rozpore so zásadou oficiality alebo s ignorovaním potreby zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností. Na dodržiavanie zásady spravodlivého prejednania veci v primeranej lehote je potrebné prihliadať tak v prípravnom konaní, ako aj v konaní pred súdom. Z tohto dôvodu zákonodarca ohraničil najdôležitejšie štádiá trestného konania konkrétnymi lehotami, ktorých dodržiavaním by mali byť dotknuté orgány viazané.

Pod pojmom efektívnosť si môžeme predstaviť určitú účinnosť, prípadne mieru využitia alebo spôsobilosť vyvolávať žiaduce alebo nežiaduce následky.[3]

Efektívnosť prípravného konania môžeme definovať ako rýchlu a pružnú reakciu orgánov činných v trestnom konaní na spáchaný trestný čin, zistenie všetkých dôležitých dôkazov a skutočností vedúcich k identifikácii a usvedčeniu páchateľa.

Od rýchlosti a efektívnosti prípravného konania sa priamo odvíja aj riadne a včasné naplnenie účelu prípravného konania, ktorý môžeme vymedziť ako: odhalenie príčin trestnej činnosti a podmienok, ktoré umožnili alebo uľahčili jej spáchanie, zadováženie dôkazov a procesné zabezpečenie ich obsahu pre potenciálne konanie pred súdom a zaobstaranie podkladov pre rozhodnutie, či sa má vo veci podať obžaloba alebo rozhodnúť iným spôsobom, prípadne či sa má od ďalšieho trestného konania úplne upustiť.[4]

Rýchlosť verzus efektívnosť prípravného konania

Zákonodarca v rámci dlhodobého procesu novelizácie legislatívnych ustanovení upravujúcich prípravné a trestné konanie musí pravidelne reagovať na stále zväčšujúci sa spoločenský a politický tlak na urýchlené vybavovanie trestných vecí. Tento pomyselný tlak na rýchlosť, ale aj efektívnosť prípravného a trestného konania znásobuje súčasná situácia súvisiaca s mimoriadne masmediálne exponovanými kauzami.

Rýchlosť síce môže byť jedným z hodnotiacich kritérií efektívnosti prípravného konania, avšak jednostranné zameranie sa orgánov činných v trestnom konaní výlučne na rýchle vyriešenie trestnej veci sa v konečnom dôsledku má potenciál negatívne odraziť na finálnej efektívnosti prípravného konania. Pre zabránenie vzniku takéhoto negatívneho statusu boli zavedené viaceré mechanizmy umožňujúce nie len kontrolu rýchlosti prípravného konania, ale aj dodržanie kvality jeho výsledkov, ktorá sa následne priamo odráža na neustále skloňovanej efektívnosti.

Jedným zo základných, aj keď podľa môjho názoru nie úplne najúčinnejších, mechanizmov na vybalansovanie rýchlosti a efektívnosti prípravného konania sú lehoty. Hlavným účelom lehôt je zabránenie vzniku objektívnych alebo subjektívnych prieťahov v prípravnom konaní a zabezpečenie primeranej dĺžky prípravného konania. V praxi je situácia však odlišná, a to hlavne vo vzťahu ku lehotám ohraničujúcim štádium od prijatia trestného oznámenia, po začatie trestného stíhania a lehoty týkajúce sa skončenia skráteného vyšetrovania a vyšetrovania. Tieto lehoty sú síce právne ukotvené v príslušných ustanoveniach Trestného poriadku, avšak v praxi sú považované za tzv. poriadkové lehoty, ktoré na jednej strane by síce mali byť právne záväzné, ale na strane druhej právna vynútiteľnosť ich dodržiavania je v praxi pomerne zložitá. Pre účely zabránenia neodôvodnenému prekračovaniu týchto lehôt bol v ustanoveniach § 203 ods. 2 a § 209 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku zavedený mechanizmus zdôvodňovania nemožnosti ukončiť skrátené vyšetrovanie alebo vyšetrovanie v zákonom stanovených lehotách nasledovne: *„Ak nie je vyšetrovanie skončené v zákonom stanovených lehotách, policajt prokurátorovi písomne*

[2] VINCENT, F. – MIHÁLIK, S. *Efektívnosť a rýchlosť trestného konania ako aspekt zásady rýchlosti trestného konania,* s. 278.
[3] ČENTÉŠ, J – VOJTUŠ, F. *Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu,* s. 37.
[4] IVOR. J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného,* s. 48-51.

oznámi, prečo nebolo možné vyšetrovanie skončiť v ustanovených lehotách, aké úkony treba ešte vykonať a aký čas bude ešte vyšetrovanie pokračovať. Prokurátor môže policajtovi pokynom zmeniť rozsah úkonov, ktoré majú byť ešte vykonané. Môže tiež určiť inú lehotu, akú má vyšetrovanie ešte trvať." Úmysel takto sformulovanej právnej úpravy je síce správny, napriek tomu však obsahuje niekoľko nedostatkov. Prvým nedostatkom je nedostatočne definovaný moment oznamovacej povinnosti policajta voči dozor vykonávajúcemu prokurátorovi o skutočnostiach zdôvodňujúcich nemožnosť dodržania zákonom stanovenej lehoty na skončenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Vhodné riešenie tohto nedostatku poskytuje rozšírenie existujúcej právnej úpravy do nasledovnej podoby: *„Ak nie je vyšetrovanie skončené v zákonom stanovených lehotách, policajt prokurátorovi* ***bezodkladne*** *písomne oznámi, prečo nebolo možné vyšetrovanie skončiť v ustanovených lehotách, aké úkony treba ešte vykonať a aký čas bude ešte vyšetrovanie pokračovať."* Ďalším nedostatkom, pri ktorom dosiahnutie efektívneho riešenia pre každú jednu vyšetrovanú trestnú vec bude mimoriadne zložité, ak nie v praxi nemožné, je fakt, že pri mnohých prípadoch, ktoré sa týkajú najmä zložitej, sofistikovanej a rozsiahlej trestnej činnosti bez ohľadu na to, či je zákonom stanovená lehota na ukončenie vyšetrovania v dĺžke či už štyri alebo šesť mesiacov, tieto lehoty z povahy a charakteru vyšetrovanej trestnej činnosti nie je možné dodržať a vyšetrovateľ nedokáže spoľahlivo predpokladať, akú dlhú dobu bude vyšetrovanie pokračovať a koľko ďalších vyšetrovacích úkonov a v akom ďalšom trvaní prinesie ukončenie vyšetrovacích úkonov prebiehajúcich v momente zistenia nemožnosti dodržania zákonných lehôt.

Špeciálny dôraz na dodržiavanie zásady rýchlosti trestného konania je kladený na orgány činné v trestnom konaní v prípadoch, kedy dochádza k zásahom do základných ľudských práv a slobôd, primárne v súvislosti so zaisťovacími úkonmi s účinkami prejavujúcimi sa v podobe obmedzovania slobody osôb. Najviac problematickou oblasťou v spomínaných súvislostiach je väzobné stíhanie a posudzovanie jeho zákonnosti a dôvodov na jeho pretrvávanie alebo prípadné predlžovanie. Dodržanie požiadavky urýchleného vybavovania väzobných vecí s ohľadom na primerané zabezpečenie náležitej ochrany základných ľudských práv a slobôd, do ktorých sa zasahuje, môžeme považovať za dostatočne efektívne v úvodnej etape tohto rozhodovacieho procesu, ktorá sa týka posudzovania dôvodov na pozbavenie osobnej slobody a lehôt, ktoré sú stanovené na rozhodnutie o väzobnom stíhaní obvinených osôb. Problémy však nastávajú v rámci konania o možnostiach prepustenia obvinených z väzobného stíhania. Aj v tomto prípade sú mechanizmy zavedené zákonodarcom mienené tak, aby v teoretickej rovine mali potenciál zabezpečiť náležitú rýchlosť, aj efektívnosť tohto konania. (Tieto mechanizmy sú vyjadrené, okrem iného, v ustanoveniach § 79 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku nasledovne: *„policajt, prokurátor, sudca pre prípravné konanie a súd sú povinní skúmať v každom období trestného stíhania, či dôvody väzby trvajú, alebo či sa zmenili a obvinený má právo kedykoľvek žiadať o prepustenie na slobodu.")* O žiadosti obvineného o prepustenie na slobodu rozhoduje príslušný prokurátor. Zvláštnym na tejto právnej úprave je fakt, že v prípade, kedy prokurátor tejto žiadosti nevyhovie, je povinný ju v lehote najneskôr do piatich pracovných dní po predložení celého, do toho momentu získaného, spisového materiálu spolu so svojim stanoviskom a s návrhom na rozhodnutie predložiť sudcovi pre prípravné konanie, ktorý je povinný bez meškania rozhodnúť. Spomínaná zvláštnosť sa vzťahuje na prípad, kedy príslušný prokurátor súhlasí s prepustením obvineného na slobodu. O prepustení obvineného na slobodu rozhodne sudca pre prípravné konanie príkazom, na ktorého vydanie však už zákonodarca neustanovil žiadnu lehotu, ani nevyjadril potrebu zabezpečenia rýchlosti aj tejto časti rozhodovacieho procesu žiadnou inou zákonnou formuláciou majúcou podobné právne účinky.

Rozhodnutie o väzobnom stíhaní, prípadne nestíhaní obvineného, ktorý je umiestnený v cele policajného zaistenia, je potrebné vykonať v lehotách, ktoré sú stanovené v hodinách. Rozhodnutie o tom, že sa nevyhovie žiadosti o prepustenie obvineného z väzby je potrebné vykonať v lehote, ktorá je ustanovená na pracovné dni (čo je však diskutabilné z dôvodu rýchlosti a trvania procesu zabezpečenia celého aktuálneho spisového materiálu, ako podkladu pre toto rozhodnutie). Z týchto dôvodov si nedokážem vysvetliť absenciu zákonného vyjadrenia potreby zabezpečenia

rýchlosti rozhodnutia o prepustení obvineného z väzby práve v prípade, keď sa žiadosti o jeho prepustenie vyhovie.

V príspevku sa zameriavame najmä na analyzovanie zásady rýchlosti trestného konania, ktorú však nemožno interpretovať bez venovania sa širším súvislostiam jej prepojenia s ostatnými základnými zásadami trestného konania, ktorých striktné dodržiavanie zabezpečuje efektívne naplnenie účelu prípravného konania. *„Napriek tomu, že význam zásady rýchlosti trestného konania je podstatný, nie je vedúcim princípom trestného konania. Konkrétne uplatnenie tejto zásady v trestnom konaní je ovplyvnené vzťahom k ostatným základným zásadám trestného konania.“*[5] Inými slovami, rýchlosť a efektívnosť prípravného konania nemožno posudzovať iba vo vzťahu k právnym účinkom, ktoré vyplývajú z aplikácie zásady rýchlosti trestného konania, ale rovnako potrebné je prihliadať aj na súvislosti medzi touto zásadou a ďalšími významnými základnými zásadami trestného konania ovplyvňujúcimi priebeh a zákonnosť prípravného konania, ako napríklad: zásadu práva na obhajobu, zásadu zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností, zásadu primeranosti a zdržanlivosti, zásadu práva na spravodlivý proces a zásadu stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom.[6]

Rýchlosť a efektívnosť prípravného konania a definovanie vhodnej proporcionality medzi týmito dvoma faktormi je potrebné chápať aj v súvislosti s podstatou a priebehom tohto štádia trestného konania. *„Účelom prípravného konania je čo najrýchlejšie obstarať dôkazy potrebné pre rozhodnutie, či sa má podať obžaloba, prípadne návrh na schválenie dohody o vine a treste alebo či má orgán činný v trestnom konaní ukončiť trestné stíhanie už v tomto štádiu niektorým z rozhodnutí vo veci samej.“*[7] Postavenie, vzťah, funkcia a priebeh prípravného konania ku konaniu pred súdom je dlhodobým predmetom polemiky medzi expertmi z akademickej obce, volenými zástupcami štátu, spolu so zástupcami štátnych orgánov tvoriacich trestnoprávnu legislatívu a zástupcami praxe z radov orgánov činných v trestnom konaní a súdu. Rozdielne názory sú prezentované vo vzťahu k momentu začatia prípravného konania, v rámci ktorého väčšina expertov súhlasí s aktuálnou právnou úpravou, pričom pozorovateľné sú aj názory podporujúce ustanovenie momentu začatia trestného stíhania až podaním obžaloby dozorujúcim prokurátorom.[8] Dlhotrvajúce rozdiely v názoroch expertov sú skloňované vo vzťahu k realizácii výsluchov dotknutých subjektov v priebehu prípravného konania. Mimoriadne negatívny vplyv na rýchlosť prípravného konania má najmä, pravidelne expertmi kritizované, časté opakovanie výsluchov. Experti prezentujú rozdielne stanoviská aj k účelu, funkcii a podstate prípravného konania ako takého. Zástancovia myšlienky takzvaného neformálneho prípravného konania vidia funkciu prípravného konania vo vykonaní neodkladných a neopakovateľných úkonov, prípadne iných vyšetrovacích úkonov, ktoré by neskôr predlžovali konanie pred súdom, pričom ťažisko dokazovania a rozhodovania by bolo presunuté práve na konanie pred súdom. Väčšina expertov zo všetkých spomínaných odvetví sa však zhoduje v názore na problematiku odklonov v trestnom konaní. Inštitúty ako podmienečné zastavenie trestného stíhania, zmier, dohoda o vine a treste alebo trestný rozkaz priniesli očakávané zrýchlenie a zefektívnenie trestného konania. *„Veľkým legislatívnym pozitívom je, že sa umožňuje alternatívnymi spôsobmi ukončenia veci naplniť jedna z úloh trestného konania – zabezpečiť jeho rýchlosť, flexibilitu i objektívnosť. Využívanie odklonov je nevyhnutnou potrebou pre dosiahnutie týchto cieľov, a to zvlášť v dobe nárastu obzvlášť závažných zločinov.“*[9]

Súčasnú právnu úpravu prípravného konania s ohľadom na zabezpečenie jeho rýchlosti a efektívnosti je potrebné chápať ako produkt dlhodobého legislatívneho procesu, v rámci ktorého bola najvýznamnejším míľnikom rekodifikácia trestných kódexov účinná od 1. januára 2006, ktorá zaviedla viacero nových právnych nástrojov, inštitútov a alternatívnych spôsobov vybavenia

---

[5] JELÍNEK, J. *Zásada rýchlosti trestného konania,* s. 18.

[6] VINCENT, F. *K niektorým aspektom efektívnosti trestného konania vo vzťahu k základným zásadám trestného konania s dôrazom na prípravné konanie*, s. 154.

[7] ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné,* s. 178.

[8] ŠIDLO, M. *Niektoré návrhy na zrýchlenie trestného konania*, s. 688.

[9] PROKEINOVÁ, M. *Odklony v trestnom konaní,* s. 91.

trestnej veci. To však neznamená, že do dnešného dňa neustále neprebieha skúmanie a hodnotenie pozitívnych a negatívnych prínosov týchto legislatívnych zmien pre prípravné konanie, čo sa odzrkadľuje aj v pravidelných novelizáciách príslušnej právnej úpravy.

Záver

Na záver je určite potrebné zosumarizovať výsledky vykonanej analýzy, ktoré jednoznačne potvrdzujú, že dôležitejšou než rýchlosť prípravného konania je jeho efektívnosť, ktorú najlepšie vyjadruje kvalita vykonaných vyšetrovacích úkonov, spolu s kvalitou dôkazov a ostatných trestnoprávne relevantných informácií získaných realizáciou spomínaných vyšetrovacích úkonov. Mierne problematickou je však mimoriadna zložitosť faktického a hmatateľného vyjadrenia ideálneho pomeru medzi rýchlosťou a efektívnosťou prípravného konania, ktorá zabezpečí jeho kvalitný výsledok pri každom vyšetrovanom prípade. Poznatky odborníkov na trestné právo a vyšetrovanie vyjadrené vo vedeckej a odbornej literatúre, aj skúsenosti z praxe obsiahnuté v záväzných rozhodnutiach domácich aj európskych súdov vo veciach týkajúcich sa posudzovania primeranosti dĺžky trestného konania sa zhodujú v tom, že kritériá, ktoré ovplyvňujú primeranú dĺžku trestného konania, čiže inými slovami rýchlosť tohto konania, musia byť posudzované s ohľadom na zložitosť, osobitné okolnosti a jedinečnosť každého preskúmavaného prípadu.

Literatúra

ČENTÉŠ, J – VOJTUŠ, F. Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu. In: ČENTÉŠ a kol. *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 62-73. ISBN 978-80-7160-577-5

IVOR. J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného.* Praha: Leges, 2017. 608 s. ISBN 978-80-7502-216-5

JELÍNEK, J. Zásada rýchlosti trestného konania. In: *Kriminalistika*. ISSN 1210-9150, 2003, roč. 36, č. 1, s. 18 - 29.

PROKEINOVÁ, M. *Odklony v trestnom konaní.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2007. 130 s. ISBN 978-80-7160-197-5

ŠIDLO, M. *Niektoré návrhy na zrýchlenie trestného konania.* In: Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 5, s. 687 - 696.

ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné.* Plzeň: Aleš Čeňek, 2016. 407 s. ISBN 978-80-7380-617-0

VINCENT, F. – MIHÁLIK, S. *Efektívnosť a rýchlosť trestného konania ako aspekt zásady rýchlosti trestného konania.* Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 9. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 273 - 286 ISBN 978-80-8054-910-7

VINCENT, F. K niektorým aspektom efektívnosti trestného konania vo vzťahu k základným zásadám trestného konania s dôrazom na prípravné konanie. In: ČENTÉŠ a kol. *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 152-162 ISBN 978-80-7160-577-5

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Keywords: pre-trial proceedings, expeditiousness, efficiency, principle of expeditiousness of the procedure

Summary

The article is focused on analysing the degree of balance between the need to maintain a proper expeditiousness of the pre-trial proceedings on the one hand and the efficiency or, in other words, the quality of pre-trial proceedings, on the other. The system of basic concepts will be presented as the theoretical basis for other parts of the article, which will analyse the most important legal and practical mechanisms to ensure the expeditiousness of the pre-trial proceedings together with an evaluation of their potentially positive or negative impact on the efficiency of the pre-trial proceedings.

JUDr. Juraj Drugda, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: juraj.drugda@minv.sk

Recenzent: pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.